

Таким образом, в русских волшебных сказках в речезтикетной ситуации приветствия нами были зафиксированы определенные этикетные жесты – поклоны, объятия, поцелуи, отражающие определенные социальные, межличностные, возрастные, гендерные отношения, отмечена полисемия жестов (поклона, поцелуя). При сравнении древних и современных форм были установлены некоторые параллели в использовании жестов либо зафиксированы модели перехода из сферы невербального употребления в вербальное “передать поклон”, “целовать ручки” и т. д.) Многие невербальные знаки, жесты выходят из обихода и практики речезтикетной коммуникации.

Використана література:

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека.- М.: Языки русской культуры, 1999. – 869 с.
2. Афанасьев А.Н. Народные русские сказки: В 3-х томах. – М., 1984.
3. Байбурин А.К., Топорков А.Л. У истоков этикета. Этнографические очерки. – Ленинград, 1990. – 165 с.
4. Кара-Мурза С.Г. Мані пуляція сві домістю: Навчальний посібник. – К.: Оріяни, 2003. – 500 с.
5. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
6. Пословицы русского народа: Сборник В.Даля: В 3-х т. – Т.3 – М.: Русская книга, 1994. – 736 с.
7. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – Львів: В-во “СПОЛОМ”, 2001. – 223 с.
8. Реформатский А.А. О перекодировании и трансформации коммуникативных систем // Исследования по структурной типологии. – М.: Изд-во АН СРСР, 1963.
9. Фрейденберг О.М. Поэтика сюжета и жанра. – Ленинград, 1936.

Нагорна А.Ю.

ЛІТЕРАТУРА ТА ФІЛОСОФІЯ, ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ТРАГЕДІЇ “ГАМЛЕТ” ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА)

Проблема міжпредметних зв'язків у шкільному курсі зарубіжної літератури не є новою. Їх використання – обов'язкова вимога до уроку. Найбільшу увагу методисти та вчителі приділяють саме зв'язкам літератури з історією, літератури з образотворчим мистецтвом, літератури та музики (Бабенко К. І., Вітченко А. О., Грибан Г. В., Доманский В. А., Сафарян С. І.). Методика використання філософських праць на уроках зарубіжної літератури розроблена недостатньо.

Навчитися читати художню літературу – означає мати уявлення про неї, про її природу, специфіку. Важливо отримати не тільки поверхове враження від слова. Але досягнути глибину літературного твору не можливо без розуміння законів художньої творчості, без знань про країну, добу, розвиток культури певного періоду.

На уроках літератури необхідна інтеграція літератури з теорією літератури, історією, філософією, географією, іноземними мовами, образотворчим мистецтвом, музикою. Залучення цих предметів на уроках із зарубіжної літератури – не самоціль,

і проводиться тільки на матеріалі певного художнього твору. В ефективності різних видів інтеграції велика роль належить вчителю.

Вчителі-словесники (свідомо чи напівсвідомо) в викладанні зарубіжної літератури використовують матеріали з філософії. Слід зазначити, що така інтеграція відбувається стихійно і на даний час все ще залишається методично нерозробленою.

Викладаючи літературу слід враховувати індивідуальні та вікові особливості учнів. Літературний розвиток школярів має відповідати їх віковим особливостям. На думку Г. Токмань [4, С. 27], учні, які навчаються в 9-11 класах, не стільки перевіряються в літературних героїв (як це роблять молодші школярі), скільки порівнюють себе з героями книг, шукають свою, власну позицію. У них досить швидко розвивається абстрактне мислення, вони сприймають твір з точки зору логіки, а не емоцій.

На наш погляд, саме цей період є найбільш вдалим для інтеграційного вивчення літератури з іншими предметами, зокрема з філософією.

Одна з характерних рис юності – нетерпимість до пафосу. Підлітки іронічні, нічого не приймають на віру та вимагають доказів. Ця психологічна особливість спонукає учителя зарубіжної літератури спиратися не тільки на художні тексти, а і на документи епохи, розповідати під впливом якої філософської течії був написаний певний твір, і які філософські думки автор відобразив в своїх книгах.

Підлітки хочуть пізнати себе, розібратися в собі, і тому на уроках літератури найцікавішим стає дослідження індивідуальних особливостей персонажів твору. Вони намагаються тлумачити мотиви вчинків героїв, спостерігають за плином почуттів та думок. На нашу думку, зрозуміти глибину літературного твору можуть допомогти знання філософських ідей, які автор, вустами своїх героїв, проголошує на сторінках своїх книг.

У шкільній програмі із зарубіжної літератури в 9–10 класах є значна кількість творів, створених письменниками під впливом філософських течій та напрямків, скажімо Вільям Шекспір, Йоган Вольганг Гете, Поль Верлен, Артюр Рембо, Оскар Вайльд. Вивчаються й письменники, які самі були філософами і створили власну філософію чи філософський напрямок, а саме: Федір Достоєвський, Лев Толстой, Михайло Булгаков, Альбер Камю. Отже, ті філософські доробки, які вчитель зарубіжної літератури має можливість використати в процесі викладання зарубіжної літератури, можуть бути написані як самим письменником, так і його попередниками чи сучасниками.

Відомий методист Мірошніченко Л. Ф. [3, С. 152] до етапів вивчення драматичних творів відносить: підготовку до сприймання, читання твору, підготовку до аналізу, аналіз твору, підсумкові заняття, творчі роботи.

На прикладі вивчення творчості Вільяма Шекспіра та його драми “Гамлет” розглянемо, які філософські питання слід проаналізувати на уроці зарубіжної літератури в 9 класі. Для кращого розуміння творчого шляху Вільяма Шекспіра (на

етапі підготовки до сприймання) доцільно розповісти про гуманізм як про філософський напрямок.

Слово вчителя (або підготовленого учня) може бути таким: “Період від XIV до XVI сторіччя має назву Відродження, або Ренесансу. Відродження – певною мірою умовний термін. Його трактують як відродження античних наук і мистецтв, але це не було простим поверненням до античних зразків. Культура Відродження позначилась боротьбою проти безумовного панування релігії. Відродження означало духовне оновлення, створення такої культури, яка б ґрунтувалася на земних устремліннях людини. Особливе значення для культури Відродження мала антична спадщина. Саме в античності діячі Відродження шукали джерело нових ідей, точку опертя у боротьбі з середньовічною обмеженістю і невіглаством. І якщо середньовіччя протиставляло небесне життя земному, то Відродження, спираючись на кращі зразки античної культури, прагнуло реабілітувати земне життя людини та її природні начала.

Суттєвою ознакою Відродження був її нерозривний зв’язок з Гуманізмом. Гуманізм у загальному розумінні означає прагнення до людяності, до створення гідних людині умов життя. Саме цей термін був запроваджений італійськими гуманістами, які, в свою чергу, запозичили його у римського мислителя I століття Ціцерона, і означає буквально “людяність”. Гуманістичний рух виник в XIV сторіччі в Італії і набув поширення у XV ст. У вузькому значенні цей філософський напрямок виникає як поширення певного кола гуманітарних знань: граматики, риторики, поезії, історії, філософії. Поступово в різних містах Італії – Флоренції, Мілані, Римі, Неаполі – формуються гуманістичні центри, які впливають на культурне життя країни. Гуманістичний рух проникає в університети, де поруч із традиційними дисциплінами починають викладати гуманітарні. Цей рух створив новий світогляд, вплив якого привів до всебічних змін у європейській культурі. Домінанта нового світогляду – людина як найвища цінність, центр світу, творець своєї власної долі, чий сенс буття полягає у пізнанні та творчій діяльності.

В Англії, на батьківщині Вільяма Шекспіра, центрами гуманістичних ідей стають Оксфордський та Кембріджський університети. В той час Англію відвідали відомі європейські гуманісти – Еразм Роттердамський (1466–1536) та Джордано Бруно (1550-1600). В епоху Шекспіра набуває значного розвитку друкарство. Тисячі книг поширювали нові знання та нові погляди”

Учні повинні зрозуміти в чому полягає різниця між епохою Середньовіччя і Відродженням, вчитель може запропонувати учням заповнити порівняльну таблицю:

<i>Середньовіччя</i>	<i>Відродження</i>
Бог – центр Всесвіту	Людина – центр Всесвіту
Бог – творець земного буття людини	Людина – творець земного буття та власної долі
Приниження значення людини	Людина – найвища цінність. Людина виступає над усіма живими створіннями.

<i>Середньовіччя</i>	<i>Відродження</i>
	Вона – найбільш прекрасна, шляхетна, наймудріша істота
Головне – небесне життя	Реабілітація земного життя
Сенс буття людини – віра	Сенс буття людини – пізнання та творча діяльність

Слово вчителя про творчий шлях Вільяма Шекспіра може бути таким: “Шекспір, як і інші представники нового філософського напрямку, вірив, що найкращі людські починання здатні перемогти зло. Його життєрадісні комедії 1590-х років, починаючи з “Двох веронців” до “Дванадцяті ночі” відображають оптимістичний період епохи Відродження.

Пізніше він та його покоління змушені були переконатися в тому, що життя розвивається зовсім інакше. Власне саме розуміння кризи гуманізму і привело до написання трагедії “Гамлет”. Для філософії того часу характерне з одного боку, розуміння того, яким прекрасним є ідеал; з іншого боку, розуміння різниці між ідеалом та дійсністю. Гуманісти Відродження вірили в торжество розуму, але насправді дійсність далека від ідеалу. Це протиріччя викликає недовіру до здатності розуму досягнути дійсності та передбачати майбутнє.

Мірошниченко Л. Ф. [3, С. 162, 170] вказує, що у шкільній практиці найчастіше використовується пообразний аналіз літературного твору. Це відбувається тому, що в центрі кожного художнього твору є образ або образи людей створених фантазією автора. Домінуючим методом роботи під час використання пообразного аналізу є евристична бесіда, яка включає в себе систему запитань та завдань.

Під час евристичної бесіди, на етапі аналізу драми “Гамлет”, в систему запитань доречно було б включити такі питання:

1. Як ви вважаєте, чому Вільям Шекспір зобразив головного героя студентом і чому саме Вітенберзького університету?
2. Чому принца Гамлета можна вважати ідеальною людиною Відродження?
3. Як ви розумієте слова Гамлета: “Багато в небі й на землі такого, що нашій філософії й не снилось” (I, 5, 35) [5, С. 35]?
4. Доведіть, що в образі Гамлета відображена криза гуманістичних ідей?

На заключному етапі роботи з художнім текстом вчителю доцільно було б запропонувати учням написати твори на такі теми: “В чому ви бачите сенс людського життя і в чому бачили сенс людського життя гуманісти епохи Відродження?”, “Чи погоджуєтесь ви з гуманісти епохи Відродження, що людина – творець своєї власної долі?”

Період, коли у старшокласників розвивається абстрактне мислення є найбільш вдалим для інтеграційного вивчення зарубіжної літератури з іншими предметами, зокрема з філософією. Для кращого розуміння художнього твору слід розкрити перед учнями філософські ідеї, що віддзеркалились у ньому. Це всебічно розвиває

особистість, вчить більш толерантному відношенню до оточення, допомагає формувати інтегроване мислення.

Використана література:

1. Аникст А.А. Трагедия Шекспира “Гамлет”: Лит. комент.; кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1986.
2. Вступ до філософії: Історико-філософська пропедевтика: Підручник / Г.І.Волинка, В.І.Гусев, І.В.Огородник, Ю.О.Федів; За ред. Г.І.Волинка. – К.: Вища шк., 1999.
3. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник для студентів-філологів.-К.: Ленвіт, 2000.
4. Токмань Г. Вікова психологія як наукове джерело методики викладання літератури // Дивослово. – 2003. – №6.
5. Шекспір Вільям. Гамлет: Пер. з англ. І.Штещенко – К.: “Альтерпрес”, 1998.

Павлова І.В.

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ ОБРАЗА ФАНТАСТИЧЕСКОГО СУЩЕСТВА В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

Воображение современной личности не перестает воспроизводить в сознании неосмысленное фантастическое как свидетельство невозможности постижения явлений реального мира человеческим разумом.

Фантастическое – что-то невозможное, не существующее в действительности, сверхъестественное, противоречащее здравому смыслу, законам реального мира.

Фантазия в философии трактуется как воображение – “психологическая деятельность, состоящая в создании представлений и мысленных ситуаций, никогда в целом не воспринимавшихся человеком в действительности” [4].

Фантазия, как правило, оперирует не просто образами, а образами-символами, сознательно гипертрофирующими, а порой и “извращающими” действительность, повествуя о ней по принципу диаметрально противоположных оценок вроде добра и зла. Появление тех или иных образов в художественном произведении прежде всего связано с личностью писателя, его создающего. Когда речь идет о влиянии субъекта на отражение действительности, то следует иметь в виду степень развития общества, характер отношений людей в нем. Следовательно, появление научной фантастической литературы в XX ст. не было случайным, как и появление в текстах существ, не виданных в реальных земных условиях.

В настоящий момент фантастические образы художественных произведений остаются фактически не изученными, что позволяет говорить нам о безусловной актуальности и перспективности начатого нами исследования.

Одним из основоположников и классиков русской фантастической литературы является М. А. Булгаков. Рассмотрим средства создания образа-артефакта в аспекте